

הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל: תוכנית SPACE למתן סיוע לימודי – 2018

רות ברוך-קוברסקי   וצ'סלב קונסטנטינוב   אנה גרסימנקו

המחקר הוזמן ומומן על ידי הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל

הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל הוא שותפות בין הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה (JFNA), ממשלת ישראל, נציגי הארגונים של קהילת יוצאי אתיופיה, הסוכנות היהודית לישראל (JAFI), ג'וינט ישראל (JDC) וקרן היסוד

עריכת לשון: רעיה כהן
תרגום לאנגלית (תקציר ותמצית מנהלים): נעמי הלסטד
עיצוב גרפי: אפרת ספיקר

מכון מאיר-ג'וינט-ברוקדייל
ת"ד 3886 ירושלים 9103702
טלפון: 02-6557400
brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | אלול תש"ף | אוגוסט 2020

עוד פרסומים של המכון בנושא

- ברוך-קוברסקי, ר., קונסטנטינוב, ו. ובן רבי, ד. (2019). 'הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל': תוכנית SPACE למתן סיוע לימודי 2017 – המשך מעקב אחר הישגי התלמידים ובחינת השפעת התוכנית על הישגים אלה. דמ-798-19.
- ברוך-קוברסקי, ר., בן-רבי, ד. וקונסטנטינוב, ו. (2016). הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל: תכנית הסיוע הלימודי: המשך מעקב אחר הישגי התלמידים בתשע"ג (2012/13) ובדיקת יישום המעטפת הרגשית-חברתית ותרומתה בתשע"ה (2014/15). דמ-713-16.
- בן-רבי, ד., ברוך-קוברסקי, ר. וקונסטנטינוב, ו. (2015). הערכת ההשפעה של תכנית הסיוע הלימודי של הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל על הישגי התלמידים בבחינות הבגרות בשנת תשע"ב (2012). דמ-687-15.
- בן-רבי, ד., ברוך-קוברסקי, ר. וקונסטנטינוב, ו. (2013). הפרויקט הלאומי של הקהילה האתיופית בישראל: הערכת השפעת התכנית לסיוע לימודי על הישגי התלמידים, 2008-2010. דמ-621-13.
- ברוך-קוברסקי, ר. ובן-רבי, ד. (2013). הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל: מרכזי נוער – מחקר הערכה שלישי, 2012. דמ-635-13.
- בן-רבי, ד., ברוך-קוברסקי, ר. וקונסטנטינוב, ו. (2011). הפרויקט הלאומי של עולי אתיופיה: התוכנית לסיוע לימודי - מחקר הערכה מסכם. דמ-577-11.
- כאהן-סטרבצ'ינסקי, פ., לוי, ד. וקונסטנטינוב, ו. (2010). בני נוער עולים בישראל – תמונת מצב עדכנית. דמ-561-10.
- ברוך-קוברסקי, ר. וכהן-נבות, מ. (2009). הפרויקט הלאומי של עולי אתיופיה: מרכזי נוער 2008, דוח הערכה שני. דמ-531-09.
- ברוך-קוברסקי, ר. וכהן-נבות, מ. (2009). הפרויקט הלאומי של עולי אתיופיה: התוכנית למניעת השימוש בסמים ואלכוהול 2008 – מחקר הערכה. דמ-544-09.
- Ben-Rabi, D., Baruj-Kovarsky, R., & Konstantinov, V. (2010). *Ethiopian national project: Scholastic assistance program 2009 — Main findings from the third evaluation report on program impacts*. ES-35-10.

את הפרסומים אפשר להוריד ללא תשלום מאתר המכון: brookdale.jdc.org.il

רקע

תוכנית SPACE (School Performance and Community Empowerment) למתן סיוע לימודי ורגשי-חברתי של הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל (ENP) פועלת מאז שנת 2005. בכל שנות פעילותה היא מלווה במחקר הערכה של מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל. התוכנית פועלת בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה הלומדים בחטיבות הביניים ובבתי הספר התיכוניים ושואפת לשפר את הישגיהם בבחינות הבגרות באמצעות סיוע לימודי והתייחסות לקשיים רגשיים וחברתיים. עד כה השתתפו בתוכנית בכל שנה בין 12% ל-25% מתלמידי כיתות י"ב יוצאי אתיופיה בישראל. מחקר זה התמקד בשנת 2018. בשנה זו השתתפו בתוכנית 25% מתלמידי י"ב יוצאי אתיופיה.

בשנת הלימודים תשע"ז (2016/17) חל שינוי בדרכי העבודה של התוכנית עקב מדיניות הממשלה 'דרך חדשה' מ-2016 החותרת לשילוב יוצאי אתיופיה בחברה הישראלית. מטרתה של מדיניות זו הייתה להפחית את היקף התוכניות המיועדות רק ליוצאי אתיופיה. החל משנה זו כללה תוכנית SPACE גם תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה, ביחס של כ-80% תלמידים יוצאי אתיופיה וכ-20% תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה.

מטרת המחקר

המחקר נועד לבחון את הישגי תלמידי כיתות י"ב יוצאי אתיופיה ושאנם יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית הסיוע הלימודי בשנת 2018, כפי שהם משתקפים בהצלחתם בבחינות הבגרות. כמו כן נועד המחקר לבחון את השפעת התוכנית על הישגיהם של תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה המשתתפים בה, בהמשך לבדיקה של השפעת התוכנית על תלמידים אלו שנעשתה לאורך שנות יישומה, בתור בסיס לביצוע שיפורים בתוכנית. מטרה נוספת של המחקר היא ללמוד על תפיסותיהן של מנהלות מחלקות חינוך ביישובים שונים בנוגע להפעלת תוכנית SPACE ולתרומותיה.

שיטת המחקר

משרד החינוך, באמצעות חדר מחקר וירטואלי, מנגיש בסיסי נתונים לחוקרים, ובהם בין היתר קובצי מוסדות, תלמידים, ציוני בגרות ונתוני מיצ"ב. מחקר זה מבוסס על ניתוח נתונים מקובצי הציונים של בחינות הבגרות המופיעים בחדר המחקר הווירטואלי. בנוגע לתלמידים שאינם יוצאי אתיופיה, שזוהי השנה הראשונה או השנייה להשתתפותם בתוכנית, השתמשנו בנתונים גולמיים בלבד. בנוגע לתלמידים יוצאי אתיופיה, השתמשנו בנתונים רב-שנתיים הבוחנים את השינויים בפער בין הישגיהם לבין הישגי כלל התלמידים בחינוך העברי.¹ כמו כן נבדקה השפעת התוכנית על הישגיהם הלימודיים של תלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו

---

1 הכוונה במונח "החינוך העברי" היא לבתי הספר דוברי העברית. במחקר השתתפו רק בתי הספר התיכוניים בחינוך העברי המגישים לבגרות.

בה, באמצעות השוואה (בשיטת Nearest Neighbor Analysis) בין הישגי תלמידים המשתתפים בתוכנית ובין הישגי תלמידים שלא השתתפו בתוכנית הדומים להם במאפייניהם האישיים, במאפייני בתי הספר שבהם למדו ובהישגיהם הקודמים. נוסף על כך, נאסף מידע מחמש מנהלות מחלקות חינוך ומנהלת מחלקת רווחה חינוכית ביישובים שהתוכנית פעלה בהם, באמצעות ראיונות טלפוניים. הראיונות נותחו על פי קטגוריות תוכן, בהתאם לשאלות המחקר.

עיקרי הממצאים ומסקנות

בדומה לממצאים מן השנים הקודמות, הממצאים משנת 2018 מצביעים על הישגים לימודיים גבוהים של המשתתפים בתוכנית; וב-2018 השפעת התוכנית ניכרת בעיקר באחוז המשיגים תעודת בגרות העומדת בדרישות ההרשמה לאוניברסיטה (להלן, תעודת בגרות איכותית). בהשוואה בין התלמידים לפי מאפיינים נמצא כי לכל משתתפי התוכנית, יוצאי אתיופיה ושאנים יוצאי אתיופיה, היה רקע לימודי דומה, חלש יחסית לכלל התלמידים בחינוך העברי, אך התלמידים יוצאי אתיופיה התאפיינו ברקע חברתי-כלכלי נמוך יותר.

ניתוח המידע המנהלי מהישגי בחינות הבגרות של משתתפי התוכנית הראה:

- בשנת 2018 שיעור הזכאים לתעודת בגרות בקרב כלל התלמידים שהשתתפו בתוכנית (יוצאי אתיופיה ושאנים יוצאי אתיופיה) היה גבוה משיעורם של כלל התלמידים בחינוך העברי. הישג זה בולט במיוחד אם מביאים בחשבון את הרקע הלימודי והאישי החלש יחסית של המשתתפים בתוכנית.
- מאז שנת 2009 הייתה עלייה בשיעור משתתפי התוכנית יוצאי אתיופיה הזכאים לתעודת בגרות בכלל, ובשיעור הזכאים לתעודת בגרות איכותית בפרט. בשנת 2018 שיעור הזכאים לתעודת בגרות בקרב משתתפי התוכנית יוצאי אתיופיה היה גבוה משיעור זה בקרב כלל התלמידים בחינוך העברי – בזכות הישגיהן הגבוהים של הבנות. עם זאת, הפער בשיעור הזכאים לתעודת בגרות איכותית ובשיעור הניגשים לבחינת בגרות מוגברת לא רק באנגלית אלא גם במתמטיקה נשאר עדיין לטובת כלל התלמידים בחינוך העברי, אך הצטמצם עם השנים.
- בנייתו השוואה לקבוצת תלמידים דומים שלא השתתפו בתוכנית לא נמצאה השפעה של התוכנית על שיעור כלל הזכאים לבגרות, אך נמצאה השפעה מובהקת סטטיסטית שהביאה לידי העלאת שיעור הזכאים לתעודת בגרות איכותית בקרב התלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית. השפעה חיובית זו סייעה לצמצם את הפער בינם ובין כלל התלמידים בחינוך העברי. עם זאת, כאמור, פער זה עדיין לא נסגר ויש להמשיך ולפעול לקידום הישגי התלמידים יוצאי אתיופיה ולבחון אפשרויות נוספות לחיזוקם.
- בבדיקה של השפעת התוכנית על מגוון קבוצות אוכלוסייה נמצא כי בהשגת תעודת בגרות איכותית יש לתוכנית השפעה בולטת על תלמידים הלומדים בבתי ספר 'ותיקים' (כלומר, בתי ספר שהתוכנית פועלת בהם לפחות שלוש שנים ברצף). ניתן להסיק אפוא שיש יתרון בחשיפה ארוכת טווח לתוכנית. מסקנה זו מחזקת את הגישה שחשוב לשמור לאורך זמן על רצף מענים בבית הספר כדי לאפשר לתלמידים יוצאי אתיופיה המשתתפים בתוכנית להשתתף בה בכל שנות לימודיהם בתיכון.

מנהלות מחלקות החינוך סיפרו בראיונות על הרווח של המשתתפים מן התוכנית: הם מקבלים עזרה בלימודים, הישגיהם בבחינות הבגרות משתפרים, תלמידים חלשים מקודמים, הפערים בלימודים מצטמצמים וגם תלמידים מצטיינים מקבלים תמיכה. התוכניות החברתיות מקדמות העשרה והעצמה ובכך מתחזקים הגיבוש החברתי, המוטיבציה ותחושת השייכות. לצד שביעות הרצון הרבה מן התוכנית ציינו המנהלות הן את הצורך במשאבים נוספים שיאפשרו להוסיף מענים לימודיים וחברתיים ולהרחיב את קבוצות התלמידים המשתתפים והן את הקושי בגיוס תלמידים הזקוקים למעני התוכנית אך נמנעים מלהשתתף בה.

תמצית מנהלים

מבוא

הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל (ENP) נוסד בשנת 2004. הוא כולל מגוון התערבויות, והמרכזית שבהן היא תוכנית SPACE (School Performance and Community Empowerment) למתן סיוע לימודי ורגשי-חברתי. תוכנית זו החלה לפעול ב-2005. מטרת הפרויקט היא לאפשר לבני הנוער יוצאי אתיופיה לממש את מלוא הפוטנציאל הטמון בהם ולהגביר את סיכוייהם לניעות חברתית ולשילוב עתידי בשוק העבודה. תוכנית SPACE פועלת בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה הלומדים בחטיבות הביניים ובבתי הספר התיכוניים. היא שואפת לשפר את הישגי התלמידים בבחינות הבגרות באמצעות סיוע לימודי וטיפול בקשיים רגשיים וחברתיים. מנהלי בתי הספר בוחרים את התלמידים שישתתפו בתוכנית לפי צורכי התלמידים ובתנאי שאינם מקבלים מענה לימודי מתוכנית סיוע אחרת.

בשנת הלימודים תשע"ז (2016/17) חל שינוי בדרכי העבודה של התוכנית לאור מדיניות הממשלה 'דרך חדשה' (אגף ממשל וחברה, משרד ראש הממשלה, א"ת) לשילוב יוצאי אתיופיה בחברה הישראלית. מדיניות זו ביקשה להפחית את היקף התוכניות המיועדות רק ליוצאי אתיופיה. משנה זו כללה תוכנית SPACE 80% תלמידים יוצאי אתיופיה ו-20% תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה, הן בכל אחד מן היישובים שמשותפים בתוכנית והן בתוכנית בכלל. בשנת הלימודים תשע"ח (2017/18, להלן, 2018), השתתפו בתוכנית 5,107 תלמידים מכיתות ז' עד י"ב, בהם 4,219 יוצאי אתיופיה (83%) ו-888 שאינם יוצאי אתיופיה (17%). כלל התלמידים שהשתתפו בתוכנית למדו ב-127 בתי ספר הפזורים ב-28 יישובים.

דוח זה מציג את הישגי המשתתפים בתוכנית הסיוע הלימודי בשנת 2018 כפי שהם משתקפים בהצלחתם בבחינות הבגרות ואת השפעת התוכנית על הישגיהם, וכן מידע על התוכנית שנאסף בראיונות עם מנהלות מחלקות חינוך ועם מנהלת מחלקת רווחה חינוכית, והתמקד בתפיסותיהן.

מטרות המחקר ושאלות המחקר

המחקר נחלק לשני חלקים מובחנים. לכל חלק מטרות משלו, וכל אחד מהם נועד ללמוד על היבט אחר בתוכנית SPACE.

חלק ראשון: ניתוח הישגים בבחינות הבגרות – מטרת חלק זה במחקר הייתה לבחון עם סיום בחינות הבגרות: (א) את הישגיהם הלימודיים של תלמידי כיתות י"ב – יוצאי אתיופיה ושאינם יוצאי אתיופיה – שהשתתפו בתוכנית SPACE בשנת 2018; (ב) את מידת ההשפעה של התוכנית על הישגי התלמידים.

את החלק הזה במחקר ליוו שלוש שאלות מרכזיות:

1. מהם מאפייני התלמידים שהשתתפו בתוכנית?
2. לאילו הישגים הגיעו התלמידים בבחינות הבגרות?
3. באיזו מידה השפיעה התוכנית על הישגי התלמידים בבחינות הבגרות?

להלן המדדים ששימשו לבחינת הישגיהם של התלמידים:

- אחוז התלמידים הזכאים לתעודת בגרות;
  - אחוז התלמידים הזכאים לתעודת בגרות המאפשרת הרשמה לאוניברסיטה (תעודה הכוללת היבחות באנגלית ברמה של 4 יחידות לימוד לפחות) (להלן, תעודת בגרות איכותית);
  - אחוז התלמידים שנבחנו בבחינות הבגרות בהיקף הקרוב לזכאות לבגרות (14 יחידות לימוד);
  - אחוז התלמידים שנבחנו בבחינות הבגרות באנגלית ומתמטיקה בהיקף של 4 או 5 יחידות לימוד.
- חלק שני: ראיונות עם מנהלות מחלקות חינוך ביישובים שהתוכנית פועלת בהם – מטרת חלק זה במחקר הייתה ללמוד על תפיסותיהן של מנהלות אלו בנוגע להפעלת תוכנית SPACE ולתרומתה לשיפור הישגי המשתתפים בה ולסייע להציף סוגיות מרכזיות הנוגעות ליישום התוכנית.

אלו היו השאלות המרכזיות:

- מהי לתפיסת המנהלות תרומת התוכנית ליישוב, לבתי הספר ולתלמידים המשתתפים בה?
- מהן תפיסותיהן של מנהלות המחלקות בנוגע לשינוי שחל בתוכנית עם צירוף תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה?
- מהי לתפיסתן של מנהלות המחלקות ייחודיות התוכנית לעומת תוכניות אחרות הפועלות ביישוב ומסייעות בתגבור לימודי, ומה הערך המוסף שלה?
- האם היו רוצות לשנות משהו בהפעלת התוכנית? ואם כן, למה ואיך?

שיטת המחקר

לצורך המחקר השתמשנו בנתונים ארציים של משרד החינוך על כל התלמידים בישראל – יוצאי אתיופיה ושאנים יוצאי אתיופיה – כפי שהם מופיעים בחדר המחקר הווירטואלי של משרד החינוך. באמצעות חדר המחקר הווירטואלי משרד החינוך מנגיש בסיסי נתונים לחוקרים, הכוללים בין היתר קובצי מוסדות, תלמידים, ציוני בגרות ונתוני מיצ"ב. כדי לנתח את הנתונים על משתתפי התוכנית, תלמידי י"ב בשנת 2018, נאספו מספרי תעודות הזהות שלהם. המספרים הוצפנו על ידי משרד החינוך והועברו לחדר מחקר וירטואלי שבו בוצעו הניתוחים. הישגי המשתתפים נותחו באמצעות תוכנת SPSS, והבדלים בין קבוצות נבחנו במבחנים סטטיסטיים מקובלים. השפעת התוכנית נותחה בשיטת Nearest Neighbor Analysis. ניתוחים אלו בוצעו בין החודשים אוקטובר 2019 ופברואר 2020.

הראיונות עם מנהלות מחלקות החינוך ביישובים (באחד היישובים הופנינו לראיין מנהלת מחלקת רווחה חינוכית, ובאחר ממלאת מקום של מנהל מחלקת החינוך ביישוב) היו ראיונות טלפוניים חצי מובנים. הם הוקלטו ותומללו. השתתפו רק מנהלות נשים. היישובים נבחרו מתוך רשימה שהעבירו מזמיני המחקר, והראיונות נעשו בחודשי ספטמבר-נובמבר 2019. הם נותחו באמצעות בניית קטגוריות תוכן (ניתוח תוכן) וזיקקו תמות מרכזיות בהתאם לשאלות המחקר.

סיכום הממצאים ומסקנות

שנת הלימודים תשע"ח (2017/18) היא השנה השנייה שבה השתתפו בתוכנית SPACE גם תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה. מדבריהן של מנהלות המחלקות עולה כי זהו שילוב מוצלח וחיובי; הוא מקדם חברויות ומונע תיגו. מכלל תלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית בשנה זו היוו תלמידים יוצאי אתיופיה 81%. בדיקה של מאפייני התלמידים משתתפי התוכנית ותוצאות מבחני המיצ"ב (מדדי יעילות וצמיחה בית-ספרית) שבהם נבחנו כשהיו בכיתה ה' הראתה שלכל משתתפי התוכנית – יוצאי אתיופיה ושאינם יוצאי אתיופיה – היה רקע לימודי דומה. נמצא שהרקע של כולם חלש לעומת זה של כלל התלמידים בחינוך העברי; והציון שלהם היה 48 נקודות בממוצע (לעומת 63 נקודות בממוצע בקרב כלל התלמידים בחינוך העברי). התלמידים יוצאי אתיופיה התאפיינו ברקע סוציו-דמוגרפי נמוך מזה של התלמידים שאינם יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית: אחוז גבוה של אימהות שהשכלתן יסודית או נמוכה יותר (71% לעומת 4%, בהתאמה), מספר ממוצע גבוה של ילדים במשפחה (4.1 לעומת 3.6, בהתאמה) ואחוז גבוה של תלמידים עולים (49% לעומת 7%).

בשנת 2018 משתתפי התוכנית בכיתה י"ב היוו 11% מכלל תלמידי י"ב בבתי הספר שבהם התוכנית פעלה. התלמידים שאינם יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית היוו מיעוט (2%) מכלל תלמידי י"ב שאינם יוצאי אתיופיה בבתי הספר האלה. לעומת זאת, תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית בשנת 2018 היוו 75% מכלל התלמידים יוצאי אתיופיה בבתי הספר שבהם פעלה התוכנית (אחוז גבוה מזה שבשנה הקודמת, 2017; אז השתתפו 63%). תלמידי התוכנית יוצאי אתיופיה היוו רבע (25%) מכלל תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה בישראל בשנת 2018, לעומת 17% בשנה הקודמת. עלייה זו התרחשה בעקבות הגדלת היקף המענים בבתי הספר שבהם התוכנית כבר פעלה וכניסתה ליישובים ולבתי ספר שבהם לא פעלה קודם לכן.

מנהלות המחלקות שרואיינו סיפרו כי באמצעות הסיוע הלימודי והתוכניות החברתיות המקדמות העשרה והעצמה, SPACE תורמת לתלמידים המשתתפים בה הן ברמה הרגשית-חברתית – לחיזוק המוטיבציה ותחושת השייכות ולגיבוש חברתי, והן ברמה הלימודית – לקידום הישגים בבגרות, לקידום תלמידים חלשים, לצמצום פערים לימודיים ולתמיכה בתלמידים מצטיינים. ניתוח המידע המנהלי מהישגי בחינות הבגרות של משתתפי התוכנית הראה כי בשנת 2018 היו ההישגים בבחינות הבגרות של כלל תלמידי כיתות י"ב שהשתתפו בתוכנית (יוצאי אתיופיה ושאינם יוצאי אתיופיה) גבוהים מהישגיהם של כלל התלמידים בחינוך העברי (77% לעומת 72%, בהתאמה). הישגים אלו בולטים במיוחד אם מביאים בחשבון את הרקע הלימודי והאישי החלש יחסית של המשתתפים בתוכנית לעומת הרקע של כלל התלמידים בחינוך העברי.

כאשר מסתכלים רק על הישגיהם של תלמידי כיתות י"ב יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית בשנת 2018 רואים כי הפער באחוז הזכאים לתעודת בגרות מלאה, אך שאינה עומדת בתנאי ההרשמה לאוניברסיטה (להלן, תעודת בגרות מלאה) – בין משתתפי התוכנית ובין כלל התלמידים בחינוך העברי – היה לטובת משתתפי התוכנית (78% לעומת 73%, בהתאמה). פער באותו כיוון נמצא גם אצל הבנות (82% לעומת 72%, בהתאמה), אך לא אצל הבנים. לעומת זאת, הפער באחוז התלמידים הזכאים לתעודת בגרות איכותית (כלומר, תעודת בגרות מלאה שלה גם לפחות 4 יחידות באנגלית) נמצא לטובת כלל התלמידים בחינוך העברי לעומת כלל משתתפי התוכנית יוצאי אתיופיה (66% לעומת 51%, בהתאמה) וכן בנפרד עבור הבנות (64% לעומת 53%, בהתאמה), והבנים (65% לעומת 48%, בהתאמה). פערים נוספים שעדיין קיימים בין תלמידים יוצאי אתיופיה המשתתפים בתוכנית ובין כלל התלמידים

בחינוך העברי (לטובת כלל התלמידים בחינוך העברי) נמצאו באחוז התלמידים הניגשים למספר יחידות מוגבר (4-5 יחידות לימוד) במתמטיקה ובאנגלית.

מאז שנת 2009 ישנה מגמה של עלייה באחוז התלמידים הזכאים לתעודת בגרות מלאה, ובהם, באחוז הזכאים לתעודת בגרות איכותית, הן בקרב כלל התלמידים יוצאי אתיופיה והן בקרב קבוצת התלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית. כדי להעריך אם ההישגים הגבוהים של משתתפי התוכנית בשנת 2018 משקפים את השפעתה של התוכנית, בודדנו את השפעת התוכנית באמצעות שימוש בקבוצת השוואה שנבנתה בדיעבד.

ניתוחים מול קבוצת השוואה של תלמידים דומים שלא השתתפו בתוכנית מצביעים על השפעה מובהקת סטטיסטית של התוכנית על אחוז הזכאים לתעודת בגרות איכותית, מקרב התלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית (פער מובהק $P < 0.01$) של 5.8 נקודות האחוז בין משתתפי התוכנית לקבוצת ההשפעה), אך לא נמצאה השפעה של התוכנית על כלל הזכאות לתעודת בגרות מלאה.

ניכר כי בשנת 2018 הצליחה התוכנית להשפיע על השגת תעודת בגרות איכותית בקרב התלמידים המשתתפים בה, וזאת מעבר להשפעת מענים קיימים אחרים שאליהם נחשפים תלמידים דומים במאפייניהם שאינם משתתפים בתוכנית. השפעה חיובית זו מסייעת לצמצם את הפער בין התלמידים יוצאי אתיופיה המשתתפים בתוכנית ובין כלל התלמידים בחינוך העברי. עם זאת, פער זה עדיין לא נסגר ויש להמשיך ולפעול לקידום הישגיהם של התלמידים יוצאי אתיופיה ולבחון אפשרויות נוספות לחיזוקם.

בבדיקה של השפעת התוכנית על קבוצות אוכלוסייה נמצא כי ישנה השפעה חיובית מובהקת של התוכנית על השגת זכאות לתעודת בגרות מלאה הן עבור בנות והן עבור תלמידים הלומדים בבתי ספר 'חדשים' (בניגוד ל'ותיקים', כלומר, בניגוד לבתי ספר שהתוכנית פועלת בהם לפחות שלוש שנים ברצף); ואילו השפעה חיובית של התוכנית על השגת תעודת בגרות איכותית נמצאה הן עבור בנים והן עבור בנות, עבור תלמידים עולים שנולדו באתיופיה וגם עבור תלמידים הלומדים בבתי ספר 'ותיקים'. ההבדלים בהשפעתה של התוכנית על קבוצות האוכלוסייה מחייבים מאמץ כדי להבין את מקור הפער וכדי ללמוד נושא זה. המטרה היא לזקק תובנות שיסייעו למפעילי התוכנית לטייב את המענים לאוכלוסיות ולתת מענה מותאם לכל קבוצת אוכלוסייה.

ההשפעה שנמצאה על השגת תעודת בגרות איכותית בקרב תלמידים הלומדים בבתי ספר 'ותיקים' מצביעה על היתרון הטמון בחשיפה של התלמידים לאורך זמן לסיוע שהתוכנית נותנת. לפיכך יש לנסות ככל האפשר לשמור לאורך זמן על רצף מענים בבתי הספר המפעילים את התוכנית ולאפשר לתלמידים שהחלו להשתתף בה להמשיך את השתתפותם בכל שנות לימודיהם בתיכון.

איסוף המידע הממוקד בראיונות עם מנהלות המחלקות האיר נקודות חשובות שיש להמשיך ולתת עליהן את הדעת כדי שהתוכנית תוסיף ותשתפר. המנהלות הביעו שביעות רצון רבה מהתוכנית; לתפיסתן יש לתוכנית תרומה של ממש לתלמידים וגם לבתי הספר שלהם וליישובים שהם חיים בהם. עם זה הן הדגישו את הצורך במשאבים נוספים שיאפשרו הן להוסיף מענים לימודיים וחברתיים והן להרחיב את קבוצת התלמידים המשתתפים בתוכנית. כמו כן הדגישו את הקושי בגיוס תלמידים הזקוקים למעני התוכנית אך נמנעים מלהשתתף בה.

דברי תודה

ברצוננו להודות לכל מי שסייע במחקר ואפשר את ביצועו. בראש ובראשונה נודה לרוני אקלה, מנכ"ל הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל; לשרון טרקין, מנהל תפעול ארצי; ולגרייס רודניצקי מנהלת קשרי חוץ. עוד אנו מבקשים להודות למשרד החינוך על שהעמיד לרשותנו נתונים לצורך ביצוע המחקר.

תודה לחברינו במכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל: לד"ר יואה שורק ולד"ר ליה מורן-גלעד על הערותיהן לדוח, ולד"ר דמיטרי רומנוב על הליווי הסטטיסטי.

תוכן עניינים

1	1. מבוא
3	2. מערך המחקר
3	2.1 שאלות המחקר ומטרותיו
4	2.2 שיטת המחקר
7	3. ממצאים מהחלק הראשון של המחקר: ניתוח הישגים בבחינות הבגרות
7	3.1 מאפיינים חברתיים-כלכליים של תלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית SPACE בשנת 2018
11	3.2 תלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית SPACE בשנת 2018 – הישגים בבחינות הבגרות
23	3.3 השפעת תוכנית SPACE על שיפור הישגיהם של תלמידים יוצאי אתיופיה בבחינות הבגרות
28	4. ממצאים מהחלק השני של המחקר: הראיונות עם מנהלות מחלקות חינוך רווחה חינוכית ביישובים
28	4.1 ייחודיותה של תוכנית SPACE וחוזקותיה
30	4.2 תרומת התוכנית ליישוב, לבתי הספר ולתלמידים
	4.3 תפיסותיהן של המנהלות בנוגע לשינוי שחל בתוכנית עם החלת 'דרך חדשה' וצירוף תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה
30	
31	4.4 אתגרים וצרכים נוספים
33	5. סיכום עיקרי הממצאים, המסקנות וההמלצות
36	מקורות
37	נספח: לוחות

רשימת לוחות

- 12 לוח 1: הישגים בבחינות הבגרות – תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה בבתי הספר שבהם פעלה התוכנית: מי שהשתתפו בתוכנית, מי שלא השתתפו בה וכלל תלמידי י"ב בחינוך העברי בארץ בשנת 2018, וכן בחלוקה לפי מגדר
- 15 לוח 2: הישגים בבחינות הבגרות – תלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית לעומת תלמידים יוצאי אתיופיה שלא השתתפו בה, מבתי הספר שיישמו את התוכנית ומקרב כלל בתי הספר בארץ, ולעומת כלל התלמידים בחינוך העברי
- 18 לוח 3: הישגי התלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית – בבחינות המיצ"ב בכיתה ה' ובבחינות הבגרות, לעומת הישגי יוצאי אתיופיה שלא השתתפו בתוכנית, אף שיושמה בבית ספרם, ולעומת כלל התלמידים יוצאי אתיופיה בישראל
- 20 לוח 4: ניגשים ל-4-5 יחידות לימוד בבחינות הבגרות באנגלית ובמתמטיקה בשנת 2018 – יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית, כלל יוצאי אתיופיה בארץ וכלל התלמידים בחינוך העברי בארץ, וכן בחלוקה לפי מגדר

רשימת לוחות בנספח

- 37 לוח א: המאפיינים העיקריים של תלמידי י"ב בכל בתי הספר שבהם יושמה התוכנית בשנת הלימודים תשע"ח, לפי מוצא והשתתפות בתוכנית
- 38 לוח ב: הישגים בבחינות הבגרות של כלל משתתפי התוכנית בשנת הלימודים תשע"ח (2017/18), לפי מוצא
- 39 לוח ג: הישגים בבחינות הבגרות בשנת הלימודים תשע"ח (2017/18) של תלמידי י"ב – יוצאי אתיופיה המשתתפים בתוכנית, כלל יוצאי אתיופיה בארץ וכלל התלמידים בחינוך העברי בארץ, לפי מגדר וארץ לידה
- 41 לוח ד: הישגים בבחינות הבגרות של תלמידי י"ב, יוצאי אתיופיה, בשנות הלימודים תשס"ו-תשע"ח (2005/6-2017/18) – לפי השתתפות בתוכנית, וכלל התלמידים בחינוך העברי בארץ – לפי מגדר – נתונים גולמיים
- 43 לוח ה: המאפיינים העיקריים של תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה – כלל המשתתפים בתוכנית: קבוצת ניסוי לעומת קבוצת השוואה
- 44 לוח ו: הגורמים המשפיעים על הישגי תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה בבחינות הבגרות לאורך שנים (2008/9-2017/18) – תוצאות גרסיה ליניארית – בקרב משתתפים לעומת לא משתתפים בתוכנית

רשימת תרשימים

- 8 תרשימים 1א, 1ב: מאפיינים חברתיים-כלכליים של תלמידי י"ב מבתי ספר שהשתתפו בתוכנית SPACE ב-2018 – תלמידים שהשתתפו בתוכנית לעומת תלמידים שלא השתתפו בה
- 10 תרשימים 2א, 2ב: מאפיינים חברתיים-כלכליים של תלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית SPACE בשנת 2018 – תלמידים יוצאי אתיופיה לעומת תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה
- 11 תרשים 3: תלמידי י"ב שהשתתפו בתוכנית SPACE בשנת 2018 – הישגים
- 13 תרשים 4: תלמידי י"ב יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית SPACE בשנת 2018 – הישגים
- 16 תרשים 5: הישגים בבחינות הבגרות – יוצאי אתיופיה משתתפי תוכנית SPACE, לעומת כלל התלמידים בחינוך העברי בשנת 2018
- 17 תרשים 6: הישגי בנים לעומת בנות בבחינות הבגרות בשנת 2018 – משתתפי SPACE יוצאי אתיופיה לעומת כלל התלמידים בחינוך העברי
- 21 תרשים 7: זכאים לתעודת בגרות מלאה מקרב תלמידי י"ב^א בשנים 2006-2018 – כלל התלמידים בחינוך העברי שאינם יוצאי אתיופיה, תלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית SPACE וכלל יוצאי אתיופיה
- 22 תרשים 8: זכאים לתעודת בגרות העומדת בדרישות ההרשמה לאוניברסיטה מקרב תלמידי י"ב בשנים 2006-2018 – כלל התלמידים בחינוך העברי, תלמידים יוצאי אתיופיה משתתפי תוכנית SPACE וכלל יוצאי אתיופיה
- 24 תרשים 9: השפעת תוכנית SPACE – יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית לעומת קבוצת ההשוואה (תלמידים יוצאי אתיופיה בעלי מאפיינים דומים מבתי ספר שהם דומים אך לא השתתפו בתוכנית), 2018
- 25 תרשים 10: בתי ספר 'חדשים' או 'ותיקים' בתוכנית SPACE – ההשפעה על תלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית לעומת ההשפעה על קבוצת ההשוואה (תלמידים יוצאי אתיופיה בעלי מאפיינים דומים, מבתי ספר שהם דומים אך לא השתתפו בתוכנית), 2018
- 26 תרשים 11: בנים/בנות בתוכנית SPACE – השפעת המגדר על תלמידים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בתוכנית לעומת ההשפעה על קבוצת ההשוואה (תלמידים יוצאי אתיופיה בעלי מאפיינים דומים, מבתי ספר שהם דומים אך לא השתתפו בתוכנית), 2018
- 27 תרשים 12: יוצאי אתיופיה בתוכנית SPACE – ילידי ישראל או אתיופיה – השפעת מקום הלידה על התלמידים שהשתתפו בתוכנית לעומת ההשפעה על קבוצת ההשוואה (תלמידים יוצאי אתיופיה ילידי ישראל או אתיופיה בעלי מאפיינים דומים, מבתי ספר שהם דומים אך לא השתתפו בתוכנית), 2018